

Podmienky súladu projektu s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie v prípade poskytovania programov vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve

Špecifickým cieľom **Operačného programu Ľudské zdroje** (ďalej len „OP ĽZ“) 5.1.1 je „Zvýšiť vzdelanostnú úroveň príslušníkov marginalizovaných komunit, predovšetkým Rómov, na všetkých stupňoch vzdelávania s dôrazom na predprimárne vzdelávanie“.

Bývanie, prístup k pitnej vode, celoživotná nezamestnanosť, nedostatočné vzdelanie, nízka zdravotná či finančná gramotnosť, nevhodné životné prostredie – to všetko sú problémy prítomné takmer v každej vylúčenej komunite. Každý z uvedených problémov je závažný sám o sebe a spolu s ostatnými tvoria súhrn aspektov, ktoré stoja za vylúčením a súčasným antagonistickým prístupom väčšiny majoritnej spoločnosti.

Kľúčové predispozície a determinanty týkajúce sa obdobia raného vzdelávania

Prvé roky života človeka sú mimoriadne dôležité.

Počas nich dochádza k najrýchlejšiemu vývoju a tvárnosti mozgu¹.

Keď dieťa dovŕši 4 až 5 rokov života, polovica funkcií mozgu je už vyvinutých².

Aj jazykové a predgramotné schopnosti 5-ročného dieťaťa predurčuje prvých tisíc dní života dieťaťa³.

Rané detstvo je teda obdobím obrovských príležitostí, ale i rizík.

V roku 2017 bolo na Slovensku 16,3 % populácie ohrozenej chudobou a sociálnym vylúčením⁴. Veľkú časť z nich tvoria Rómovia z vylúčených lokalít. **Pre deti pochádzajúce z vylúčených lokalít sú kvalitné programy VSRD mimoriadne dôležité.** Existuje mnoho dôkazov o tom, že zvyšujú ich vzdelávacie šance a prinášajú im dokonca väčší prospech ako v prípade ostatnej populácie⁵. Potvrdzujú to najmä dlhodobé výskumné štúdie, ktoré zdôrazňujú efekt znižovania rizika sociálneho znevýhodnenia, zlepšenia sociálnych kompetencií týchto detí a ich prípravy na plynulý prechod do školy⁶. Deti zo znevýhodnených podmienok sa vďaka účasti na programoch VSRD nielen lepšie prispôsobujú podmienkam školského vzdelávania, ale čerpajú výhody z účasti na nich počas celej školskej dochádzky⁷. Vďaka týmto programom sa totiž preukázateľne zlepšujú ich poznávacie, jazykové, ako i celkové akademické zručnosti. No nielen to. Preukázaný je aj ich vplyv na úroveň rozvoja sociálnych zručností, postoje a motiváciu učiť sa. Niektoré výskumné výsledky odkazujú aj na dlhodobější efekty.

Zamerať sa na tých najmenších – na deti a ich najbližšiu rodinu a širšiu komunitu, ktorá tvorí prostredie, kde vyrastajú a kde sa formuje ich budúcnosť, je obsah výzvy zameranej na **podporu programov vzdelávania**

¹ REES, N., CHAI, J., ANTHONY, D. Right in principle and in practice: a review of the social and economic returns to investing in children. UNICEF Division of Policy and Strategy. New York: United Nations Children's Fund, 2012. [cit. 2016-11-11]. Dostupné na: http://www.unicef.org/socialpolicy/files/Investing_in_Children.pdf

² RAJOVIČ, R. NTC systém učenia. I. Časť: Predškolský vek. IQ dieťaťa – zodpovednosť rodičov. Mensa ČR, 2014

³ KUHL, P. K. Early Language Learning and Literacy: Neuroscience Implications for Education. In Mind Brain Educ, September 2011, Vol. 5, No. 3, s. 128 – 142

⁴ *Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením.* Priebežná správa. Január 2019. [cit. 2019-03-11] Dostupné na: <https://www.minedu.sk/revizia-vydavkov-na-skupiny-ohrozene-chudobou-alebo-socialnym-vylucenim-2019/>

⁵ Pozri BURGER, K. How does early childhood care and education affect cognitive development? An international review of the effects of early interventions for children from different social background. In Early Childhood Research Quarterly. 2010, Vol. 25, Issue 2, s. 140–165; BARNETT, W. S., BELFIELD, C. R. Early Childhood Development and Social Mobility, In Future Child. 2006, Vol. 16, No. 2, s.73-98

⁶ SYLVA, K., MELHUISE, E., SAMMONS, P., SIRAJ-BLATCHFORD, I., TAGGART, B. The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: final report. London: Institute of Education – University of London, 2004

⁷ FELFE, C., LALIVE, R. How Does Early Childcare Affect Child Development? Learning from the Children of German Unification. CESifo Area Conference on Economics of Education: Center for Economics Studies. 2011. [cit. 2018-11-01]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/45528148_How_does_Early_Child_Care_affect_Child_Development_Learning_from

a starostlivosti v ranom detstve. Poskytnutie dobrého vzdelania je najlepším nástrojom riešenia chudoby. Je to síce náročná cesta, ale prináša dlhodobý efekt a **nástroje na vymanenie sa z kruhu generačnej chudoby.** Rozvoj kompetencií jednotlivcov umožní ich následnú angažovanosť a pomoc celej komunite.

Každé dieťa si zaslúži rovnakú príležitosť a pomoc, aby mohlo naplno rozvinúť svoje schopnosti. Je potrebné začať už v ranom detstve a pri vstupe do školy, ale aj postupným budovaním rodičovských kompetencií, lebo od prístupu rodičov závisí veľa. Každý z týchto krokov má svoj význam a žiadny nie je možné preskočiť. Ich cieľom je negatívny vplyv vylúčenia zmierniť a dať týmto deťom šancu na lepší a plnohodnotný život.

V zmysle **Metodického výkladu** pre efektívne uplatňovanie princípov desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie⁸ (ďalej len „metodický výklad“) je nevyhnutné segregáciu vnímať ako cieleňé oddeľovanie určitej časti obyvateľstva, ktorá má spoločné rasové, etnické, náboženské, sociálne alebo iné znaky v určitom priestore. Segregácia tak vo svojich dôsledkoch znamená výraznú sociálnu izoláciu jednej skupiny od druhej. Rasová a etnická segregácia, ku ktorej úmyselne dochádza v rôznych sférach, má za následok nerovnosti, rozdielne životné podmienky, rozdielnu dostupnosť služieb medzi väčšinovým spoločenstvom a skupinou odlišnou na základe vyššie spomenutých znakov – vo vzdelávaní, bývaní, zdravotnej starostlivosti, trhu práce a iných oblastiach. **Desegregácia** predstavuje proces, ktorého výsledkom je ukončenie priestorového a sociálneho oddelenia či izolovania príslušníkov a príslušníčok rómskych komunít a majoritnej populácie. **Destigmatizácia** znamená dosiahnuť v dominujúcej skupine, aby pristupovala ku každému členovi stigmatizovanej skupiny individuálne a posudzovala ho na základe jeho skutočného správania a činnosti. Tretím princípom je **degetoizácia**. Podstata getoizácie spočíva v tom, že vedie k neustálemu prehlbovaniu a rozširovaniu geta. V dôsledku marginalizácie, stigmatizácie a segregácie hľadá postihnutá skupina miesto, kde bude prijatá, kde ju nikto nebude odsudzovať, stigmatizovať ani ohrozovať. Z tohto dôvodu sa presťahujú na miesto, kde žijú ľudia s im podobnými charakteristikami. Takéto miesto je však väčšinou mimo oblasť, v ktorej sa bežne zdržiavajú ľudia z väčšinovej spoločnosti, a tí ho časom začnú vnímať ako miesto, kam nie je dobré chodiť. Týmto spôsobom dochádza k obojstrannému uzatváraniu miesta. Getoizácia vo svojich dôsledkoch vedie vždy aj k sociálnemu prepadu a ďalším nežiaducim javom, preto je nevyhnutné pri inklúzii MRK striktnie aplikovať tento princíp. Degetoizácia znamená prerušiť popísanú gradáciu sociálneho vylúčovania a postupne rušiť stigmatizáciu cieľovej skupiny.

Uplatňovanie princípov desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie je považované za jeden z **nástrojov dosiahnutia sociálno-ekonomickej inklúzie MRK.** Metodický výklad svojim obsahovým zameraním vychádza z návrhu Metodického pokynu k využívaniu Európskych štrukturálnych a investičných fondov na riešenie **segregácie vo vzdelávaní** a rezidenčnej segregácie⁹.

V súlade s metodickým výkladom „**princípy desegregácie, destigmatizácie a degetoizácie sú prepojené pojmy,** ktoré sa navzájom aj posilňujú.

Pri vyhodnotení splnenia kritéria 3D budú akceptovateľné projekty, len ak výrazne znížia sociálnu vylúčenosť v jednej z uvedených troch oblastí, a zároveň nezhoršujú vylúčenosť v ostatných dvoch.

V praxi to znamená, že žiadateľ musí popísať zámer projektu výrazne zlepšiť situáciu minimálne v jednej z troch oblastí a zároveň vykázať nezhoršenie situácie v ostatných“.

Priama súvislosť princípov desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie vytvára štruktúru **jedného vylučovacieho kritéria,** ktoré sa **pojavne posudzuje** ako súčasť procesu administratívneho overovania žiadosti o nenávratný finančný príspevok.

⁸ ÚSVRK, Metodický výklad pre efektívne uplatňovanie princípov desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie dostupný na (<http://www.minv.sk/?metodicke-dokumenty-1>)

⁹ Guidance Note on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation, EGESIF_15-0024-00

Pre splnenie podmienky súladu projektu s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie je žiadateľ povinný popísať v ŽoNFP (časť 7.2 formulára ŽoNFP) ako obsah hlavnej aktivity projektu prispeje k desegregácii, degetoizácii a destigmatizácii cieľovej skupiny výzvy t.j. detí vo veku 0 až 3 roky pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít.

Žiadateľ musí **vypracovať** popis súladu projektu s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie v ŽoNFP (časť 7.2) v zmysle vyššie uvedeného **tak, aby nevznikli pochybnosti o tom, že projekt je v súlade s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie.**

Odporúčame žiadateľovi uviesť v tejto časti konkrétne a reálne príklady prínosov aktivít a činností projektu pre uvedené deti (t.j. vyhnúť sa citovaniu rôznych príručiek a literatúry). Už samotná raná starostlivosť prispieva k plneniu týchto princípov tým, že vďaka nej sa sklz detí v ich schopnostiach znižuje a deti sa vďaka včasnému začiatku približujú k deťom z majority (strednej triedy) čo vplýva na ich neskoršie lepšie prijatie majoritou.